

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

**In the Mood that Stillness Brings:
Man and Nature in Thomas Hardy's Poetry**

László Noémi

2006.

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

László Noémi

**In the Mood that Stillness Brings:
Man and Nature in Thomas Hardy's Poetry**

Doktori program: Modern angol irodalom

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:

A bizottság elnöke: Dr. Sarbu Aladár DSc., egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók:

Dr. Mesterházi Mónika, PhD

Dr. Rácz István CSc., egyetemi docens

A bizottság titkára: Dr. Csikós Dóra PhD

A bizottság további tagjai:

Dr. Komáromy Zsolt PhD.

Dr. Takács Ferenc, Dr. Mecsnóber Tekla (póttagok)

Témavezető: Dr. Ferencz Győző, PhD., egyetemi docens

Budapest, 2006.

TARTALOMJEGYZÉK

INTRODUCTION.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
1. No Answerer I. Mother Nature and the Immanent Will.	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
2. The Plain Sense of Things. Evolution and Never-Napping Time	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
3. An Authentic, Indubitable Spectre. Human Shows and the Haunted Narrative	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
4. Things Sinister and Things Sublime. Nature as Vehicle for Restrained Emotion ..	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
5. The Sundial on a Wet Day. Acceleration, Urbanization and the Ancestral Line....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
6. A Confederation of Words. Language – A Poet's Second Nature	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
7. The Mournful Many-Sidedness of Things. A Farewell to the Romantics	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
8. Iced Airs Wheeze Through the Skeletoned Hedge. Thomas Hardy's Poetry in Time	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
9. No Wizard Wields the Witching Pen. The Thomas Hardy Paradox ...	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
BIBLIOGRAPHY	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

TÉZISEK

Thomas Hardy alkotói korszakának jelentős része Viktória királynő uralkodásának idejére esik. Az egymást követő tudományos felfedezések, az ipari forradalom, az urbanizáció, a társadalmi feszültségek és az elidegenedés kialakulásának korszaka ez, a demokrácia megerősödésének és a társadalmi korlátok lassú elbomlásának kora, ekkora tehető a szociológia és a lélektan tudományának gyorsuló kibontakozása. Hardy életútja Darwin, Newman, Ruskin, Matthew Arnold eszméinek jegyében indul és W.B. Yeats, Ezra Pound, T.S. Eliot, James Joyce korában zárul.

Míg regényeinek feltűnő jegye a nyelv rendkívüli költői ereje, Hardy költeményei gyakran prózainak, darabosnak, akadozónak hatnak, amíg az olvasó fel nem fedezi azt a sajátos hangulatot mely bűvópatakként vonul végig Hardy költészetén, és leginkább a rövid, úgymond nem filozófikus hangvételű, elliptikus szerkesztésű darabokban érhető tetten (*I Look Into My Glass, Neutral Tones, In the Time of "The Breaking of Nations", In a Eweleaze Near Weatherbury.*) Ezek a versek, ez a hangulat teszi, hogy Hardy költészete könnyedén, szinte észrevétlenül megfertőzi azokat, akik fogékonyak a rezignáltság és reménykedés, a semleges nézőpont és szenvedélyes érdeklődés keverékére, a lepusztult, szürke tájat erező törékeny faágak költőnkre oly jellemző képeire.

Hardy költői ereje nem verseinek nyelvében, de sokkal inkább azok hangulatában rejlik, az emlékezet és a múlt idő mesteri kezelésében, a környező világ legsötétebb vetületeinek feltárásában, melyek minden alkalommal az elképzelt lehető legjobb változat halvány visszfényt hordozzák. E költészet jellemző vonása ugyanakkor a természetre irányuló kutató pillantás, a világegyetem rendjét fürkésző tekintet, ember és természet kínos és ellentmondásokkal tűzdelt, ugyanakkor harmonikus és feledhetetlen találkozásokkal fűszerezett viszonyának állandó megfigyelése. A disszertáció kilenc, egymáshoz kapcsolódó esszé-tanulmány, mely ember és természet Thomas Hardy költészetében tükröződő viszonyát vizsgálja.

A fejezetcímek azonos szerkezetűek: a főcím Thomas Hardy idézet-sor, ezt követi a fejezet tárgyát jelölő alcím. Az első fejezet, *No Answerer I: Mother Nature and the*

Immanent Will, a teremtés, istenség, sors fogalmait vizsgálja, illetve az emberiség helyét és helyzetét a világegyetemben, ahogyan mindez Hardy költői munkáiban körvonalazódik. Hardy a világ eredetével és az emberi sorsot irányító esetleges törvények rendszerével kapcsolatos nézetei egyrészt gyerekkorának elszigetelt, vidéki környezetében gyökerező keresztény értékrendjén, másrészt saját, húszéves kora után Darwin, J.S. Mill, Huxley, Hartmann, Comte műveinek hatására kialakuló agnosztikus nézetein alapulnak, ám borongós látásmódjának megerősödésében kétségkívül jelentős szerepet játszott életének néhány eseménye is, melyeket az érett író több-kevesebb sikerrel, ám annál nagyobb igyekezettel próbált a közönség és a kritika szeme elől elrejteni.

Amennyiben egyáltalán elfogadható, hogy általános kijelentést tegyünk egy olyan alkotó műveinek alapján, aki rendületlenül állította, hogy költeményei mindennemű filozófiai szándéktól mentesek, annyiban a Hardy költemények világában az ember sorsa és szenvedései iránt teljesen semleges világegyetemben él, a teremtés tulajdonképpen a teremtő túlzott ambícióinak torz jelét viseli, ugyanis az ember szellemi képességei túlzottan fejlettek ahhoz, hogy fel ne fedezze a rendszer számtalan esetlenségét, melyek sorában saját halhatatlansága a legsúlyosabb. A természet eredetileg jóindulatú anya alakját ölti magára, aki azonban vak, folyton szundikál, vagy egyszerűen érzéketlen – mert hogyan alakulhattak volna a földi dolgok ismert formájuk szerint, ha a világegyetem állítólagos teremtőjébe egy csöpp tudatosság, erkölcsi vagy etikai érzék szorul?

A teremtés alapjául szolgáló szándék megtestesítőjeként Hardy az *Immanent Will* (magában való akarat) fogalmát, ezt az öntudatlan, vak és érzéketlen entitást jelöli, vele magyarázza a földi események jellegét, okát és eredetét. Hardy ugyanakkor beépítette rendszerébe az ember tökéletesíthetőségének Comte-i eszméjét és nem zárta ki annak lehetőségét sem, hogy a magában való akarat fogalmával jelölt teremtő idővel tudatosabbá, esetleg kegyesebbé válik – ezt a nézőpontot pedig az “*evolutionary meliorism*” (a jó irányban való fejlődésbe vetett hit) kifejezéssel jellemezte. Hardy nézete szerint azonban az ember továbbra is vak erők, a (bal)Sors, a Véletlen hatalmában van, ezek működésére pedig egyszerűen nincs ésszerű magyarázat, és a természetet irányító törvények rendszerén semmilyen erkölcsi, etikai vonatkozás nem kérhető számon.

In the Mood that Stillness Brings: Man and Nature in Thomas Hardy's Poetry

Csakhogy – és itt következik a második fejezet, *The Plain Sense of Things: Evolution and Never-Napping Time* – a dolgok földi rendjének fenti alakulásában nincs semmi különös, mivel a természet az életért folytatott állandó küzdelem darwini sportjának színtere is: a tizenkilencedik század második szakaszában az ég madarai, az erdő vadai nem az Édenkertet benépesítő ártatlan teremtmények, hanem a soha nem szűnő élet-halál harc, a létért folytatott küzdelem szereplői.

Hardy versei az idő múlásának lenyomatai: elhull a levél, a hó befödi az üres utcát, eső pásztázza és sárral maszatolja a tájat, facsemetéket ültetnek, melyek szinte szempillantás alatt eltakarják koronájukkal az eget, madár trillázik aztán lebucskázik az ágról, talán csipetnyi por sem marad utána, vágott virág hervad a téli szobában; mindez szinte elviselhetetlen súllyal nehezedik a verssorokra, csakhogy Hardy sorai nem roppannak össze e súly alatt, mert a elmúlás formáinak szentelt figyelem mellett Thomas Hardy ugyanakkora érzékenységgel követi a halhatatlanság világunkban finoman megnyilatkozó jeleit. A levél elhull, de újra nő, és újra hull, és ez így megy az idők végezetéig, a madár porrá lesz ám trillája századok múltán is ugyanazokkal a hangokkal szárnyal, a táj változik, önként, vagy emberi beavatkozás folytán – ám az eső továbbra is ugyanolyan ritmusban áztatja, mint az első emberpár idején. Hardy meglátásában a természeti világ illetve annak lakói abban különböznek az emberiségtől, hogy valamiféle áldott remény és feltétlen bizalom gyökerezik bennük, így a természet világára nem nehezedik az emberiséget megnyomorító tudatos boldogtalanság érzete.

A harmadik fejezet, *An Authentic, Indubitable Spectre: Human Shows and the Haunted Narrative* Hardy életre és halálra vonatkozó elképzelésével foglalkozik, illetve költőnk azon jellegzetes vonásával, melyet méltatói gyakran neveztek a kísértetiessel való megszállottságnak. Talán amiatt, hogy verseit hatvan éves kora után kezdte publikálni és még nyolcvan évesen is, amikor felhagyott a társasági élettel, merthogy ismerősei java része már nem volt az élők sorában, Hardy kitartott a versírás gyakorlatában, költészete tobzódik a kísérteties figurákban, elhagyott templomkertekben, gyöngé lámpa fényénél kanyargó, üres utcákban, verseinek jelentős része foglalkozik holtak hitt és hirtelen hazatérő személyekkel, vagy szól olyanokról, akiket hiába várnak, mert soha többé nem térnek vissza – a balladai hagyomány sajátosan felfogott és átalakított stílusában.

In the Mood that Stillness Brings: Man and Nature in Thomas Hardy's Poetry

Hardy kísértetek iránti érdeklődését könnyű verscímeivel illusztrálni: *I Have Lived With Shades, A Christmas Ghost Story, The Souls of the Slain, The Ghost of the Past, The Graveyard of Dead Creeds, Spectres that Grieve, Voices From Things Growing in a Churchyard, I Travel as a Phantom Now, The Shadow on the Stone, The Phantom Horsewoman, The Haunter, The Voice, The Head Above the Fog*. Költőnk mindezek mellett a szerelmes versek terén is különöset alkotott. Hetvenkét éves korában, első felesége halálakor írt egy ciklusra való verset, melyeket fájdalom, gyásza és az udvarlás illetve a fiatal házasság színterein tett látogatása ihletett, e látogatás, mely során a költő bizonyos mértékben saját múltjának kísértetévé vált. Az utazás illetve az általa ihletett versek okán néhányan a purgatóriumban bolyongó Dante alakjához hasonlították Hardyt, holt feleségét pedig a légies Beatrice-hez.

A kísértetfigurákat felvonultató Hardy versek illetve a *Poems of 1912-13* ciklus verseinek alaphelyzete azonos: az utazás és az utazó állapota; mintha ezek a való és valótlan határán egyensúlyozó tünékeny figurák csak azok számára volnának felfoghatók, akik maguk is valamiféle, két helyszín, két elmeállapot, két érzés vagy két életszakasz közötti átmeneti állapotba kerülnek. Hardy a balladai hagyományhoz kapcsolható verseinek is kiindulópontja ez.

A negyedik fejezet, *Things Sinister and Things Sublime: Nature as Vehicle for Restrained Emotion* bemutatja, hogyan tükröződnek Thomas Hardy költészete emberi alakjainak érzései, hangulatai, sorsfordulatai a környező tájon; hogyan jelenik meg e költészetben antropomorf formában a természet illetve hogyan nő az egyéni sors a történelmi távlatok fölébe. Ez a fajta látásmód és láttatás Hardy esetében a harmónia eszköze is, a harmóniáé, mely a költemények túlnyomó részt pesszimista hangvételét hivatott enyhíteni. Személy és környezet, háttér és figura szinte összeolvad, egymáshoz hasonul, és ez az út vezet ahhoz az egyensúly- és béke-érzethez, mely a feszültségek és ellentmondások ellenére felbukkam Hardy költészetében.

Hardy számára a legjelentéktelenebb férfi vagy asszony összehasonlíthatatlanul nagyobb jelentőséggel bír mint a nagy távlatokkal nyíló tér, melyben az emberi alak első látásra teljesen eltörpül. A fókuszpontban minden alkalommal az ember található – mert noha értő és éles szemmel követi a táj minden rezzenését, Thomas Hardyt elsősorban a tájban játszódó emberi esemény foglalkoztatja, még akkor is, ha költészete arra is jó

példával szolgál, hogy a Viktoriánus kor természeti környezetéhez fűződő viszonya illetve a különböző tájtypusokkal kapcsolatos álláspontja hogyan változott a modernitás küszöbén.

A romantika látomásos természeti környezete, ahol a szemlélődés folyamatában az emberi lélek a világegyetemmel olvad össze – ám ez nyilván csak a fölséges bátorsággal megáldott kevesek számára elérhető – ahol az összeolvadás egyben az idő kiiktatását is jelenti, ahol a természet katarktikus erejű tapasztalatok színhelye és ennek megfelelően rendkívüli, félelmetes, nagyszerű, nos, ez a természeti környezet a Viktoriánus kor alkotásaiban jelentős mértékben megszelídül, többek között annak hatására, hogy kiderül: a félelmetes, rendkívüli tényezők sokkal inkább az emberi elmében lakoznak. Hardy esetében a világegyetemmel való egybeolvadás nem önkaratból történik, hanem egyszerűen azért, mert ez a dolgok rendje, és az ember távol ál attól, hogy ezáltal kiszabadulhatna az idő korlátai közül. Az ember része a tájnak, mert nem tehet másként. Ám ugyanakkor e táj is része az embernek, akinek emlékei kísértének benne, aki munkájával állandóan megjelöli és átalakítja.

Természetesen ez a folyamat, melynek során a táj az emberi beavatkozás hatására új és új alakot ölt, nem egyértelműen üdvös, mint ahogyan az az ötödik fejezetben, *The Sundial on a Wet Day: Acceleration, Urbanization and the Ancestral Line* kiderül. Szóba kerülnek a Hardy élete során szabadalmaztatott jelentős találmányok, azok hatása ember és természet kapcsolatára, az urbanizáció és a vidéki élet változásának vonatkozásai, a fejezet foglalkozik az akceleráció jelenségével és tér illetve idő-felfogásunk vele kapcsolatos változásaival. Ha korábban a Hardy verseket belengő, ember és természet viszonyában felfedezhető harmoniáról és egyensúlyról beszéltünk, ezúttal a figyelem központjában az eltávolodás megfogalmazása áll, az eltávolodásé, mely Hardy meglátása szerint az evolúció, az ipari forradalom eredménye. Miközben műszaki illetve intellektuális szempontból egyre bonyolultabb fejlettségi fokra jut, az ember elveszíti a természet erőivel valamikor fennálló ösztönös kapcsolatát és tévelygőként, idegenként jelenik meg a természeti tájban – ez az állapot pedig gyakran válik Hardy verseiben tragédia illetve borongós hangulat forrásává.

A gramofonok, gépkocsik, esernyők és elektromos energia kora eltörpülni látszik a néhány generációval korábbi elődök kora mellett, pusztán amiatt, hogy nekik volt még erejük úgy elfogadni a környező világot, ahogyan az előttük megmutatkozott. Úgy tűnik, Thomas Hardy meglehetősen szkeptikus szemmel követi az emberiség jövőbe tartó versenyfutását: miközben saját találmányaival benépesített gépi világát építi, az ember leszűkíti érzékei felfogóképességét illetve mindazt, amit érzékeivel a természetből felfoghat, és olyan alapvető erények válnak szinte elérhetlenné számára, mint a türelem, akaraterő vagy tűrőképesség.

Ember és környezet kapcsolatának ilyen vetületeit vizsgálva szó esik Thomas Hardy a jellegzetes wessexi irodalmi táj kialakításában szerzett érdemeiről, a földművesek iránt tanúsított szociális érzékenységről, illetve a táj lassú pusztulása ellen folytatott alkotói küzdelmének sikereiről, arról, ahogyan sikerült a fönnéesség leáldozását illetve a pikareszk divatját túlélnie, arról, ahogyan végül megteremtette a rá jellemző, sajátos hangulatú, „szelíden fönnéesség” természeti környezetet.

Míg az első öt fejezet lényegileg a Hardy művekben megjelenő természetre, ember és természet kapcsolatára összpontosít, a hatodik fejezet, *A Confederation of Words: Language – A Poet's Second Nature* Hardy a nyelv természetével kapcsolatos nézeteit, költői nyelvét illetve az általa kiváltott vitákat elemzi, és arra alapoz, hogy ravasz órásmester módjára a költő teljes tudatossággal használja a nyelv legváltozatosabb elemeit arra, hogy az általa elképzelt, nosztalgiaától és pusztulástól gyötört világot fölvezolja.

Tekintve, hogy e disszertáció témája olyan szerző költői életműve, akinek a vers végleges választása előtt húsz regényt volt ereje, ideje és alkalma megírni, költői nyelvének tárgyalásában bemutatjuk a folyamatot, mely során Hardy közel hatvan esztendősen föl hagyott a regényírással – ugyanis ez egyrészt a regényekből leszűrt nézeteit ért merev kritikának, másrészt pedig abbéli meggyőződésének hozadéka, hogy a versben kifejtett nézetek kevésbé tűnnek kártékonyak a prózában megfogalmazottaknál.

Itt tárgyaljuk Hardy jellegzetes költői nyelvének egyes összetevőit, újszerű nyelvi látásmódjának illetve szóválasztása hangulatának félévszázados hatását az angolszász költészetben, továbbá szintetizáló nyelvi gyakorlatának és a műépítészeti képzése során megismert neogótikának lehetséges kapcsolódásait. Arra keresvén a választ, hogy a

nyelvi szerkezet organikus fejlődés eredménye-e, vagy sokkal inkább valamiféle rendszerhez, vagy intézményhez hasonlatos, megállapítható, hogy Hardy esetében a nyelv intézményszerűen működik, csak hogy ez az intézmény születésünk előtt jött létre és olyan korlátok közé szorít bennünket, melyeket nem feltétlenül mi magunk választunk meg. Akár tudatos tervezés, akár imitáció terméke volt is, az ősnyelv mindenképp elveszett. Az ősi gyökerekből táplálkozó mai nyelv végnélküli módosítások eredménye, így a jelentések rendszere gyakorlatilag átláthatatlan. Nyelvünk így egyidőben intézményszerű, vagyis részben mi magunk irányítjuk, de organikus szervként fejlődik, előre beláthatatlan irányba.

Hardy irodalmi nyelvét rengeteg bírálat érte, különösen amiatt, hogy a kora huszadik századi kritika rugalmasságát meglehetősen nehéz feladat elé állította a technika és kommunikáció robbanásszerű fejlődése, a politikai radikalizmus, a szexuális forradalom, a műépítészet eklektikus látásmódja, a művészi kísérletezés és szürrealizmus, az általánosan felfogott káosz, így a Thomas Hardy újra érzékeny és azt az archaikussal „önkéntes módon” ötvöző stílusát méltató kritika gyakran vált a radikális változásokat ellenző vélemények szócsövévé.

A hetedik fejezet, *The Mournful Many-Sidedness of Things: A Farewell to the Romantics* Wordsworth és Shelley költészete felől közelít Hardy természetverseihez. Naplója egy bekezdésében Hardy arról ír: Wordsworth akár bölcsője fölé hajolhatott volna. Ugyanakkor Hardy-t az angol költészet egy olyan vonulatához szokás sorolni, melynek legnagyobb képviselője William Wordsworth. A *The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry* című kötetében Harold Bloom Shelley költészetével kapcsolja össze Hardy költészetét és azzal érvel, hogy Shelley-t irodalmi elődül maga Hardy tette meg.

A fejezet arra keres magyarázatot, hogyan alakulnak Wordsworth költészetének emblemikus elemei, elvarázsolt erdői, magasztos folyóparti tájai, havas hegycsúcsai a Hardy sorok között megjelenő szürke víztükörré, mocsaras láppá, kopár domboldallá, mialatt mindkét szerző költészetében felfedezhető valamiféle homályos fölöttes Hatalom, valamiféle transzcendentális Értelem, valamiféle megfogható Magyarázat iránti érdeklődés, illetve mindkét költőre fokozottan jellemző a kettős látásmód. Ugyanakkor míg természet és képzelet kapcsolata Wordsworth esetében kölcsönösséget mutat, amennyiben az emberi képzelet újratereket, értelmezi a természetet, ez utóbbi pedig

levezeti az emberi képzelet erejét, Thomas Hardy természet-képe a gyerekeit táplálni képtelen anyáé – Hardynál nincs már nyoma a Romantikusok esetében fellelhető kötésnek, az emberiséget különféle lelki problémái, a földi dolgok és folyamatok semlegessége a természettől elszigeteli.

Shelley és Hardy költészetének esetleges kapcsolódási pontjai tekintetében azzal érvelek, hogy még ha az előbbi költészete bővelkedik is a szellem és szépség világánál fogant képekben, még ha Thomas Hardy világa olyannyira mord is, Shelley verseiben megtalálhatók Hardy „szürke növényének” csirái, megtalálhatók azok a „légben gomolygó, homályos felhők” (“obscure clouds moulded by the casual air”) melyek Hardy esős tájképeinek előfutárai lehetnek. A szexualitással kapcsolatos és metafizikai természetű eszmefuttatás mindkét költő esetében rendkívül problémásnak számított, mindkettejük nehézségekbe ütközött, amikor vallásos (agnosztikus) nézeteit megpróbálta kifejteni.

A nyolcadik fejezetben, *Iced Airs Wheeze Through the Skeletoned Hedge: Thomas Hardy's Poetry in Time* Hardy jellegzetes hangjának, természeti költészetére jellemző látásmódjának utóéletét követi a modern angol költészet néhány képviselőjének műveiben. Hardy Alfred Lord Tennyson, Robert Browning, George Eliot és John Stuart Mill kortársaként született és választotta életútjául az írói mesterséget, ám verseit T.S. Eliot, W.B. Yeats, Ezra Pound, James Joyce és D.H. Lawrence kortársaként közölte, ami költői hatása szempontjából kulcsfontosságú.

Tartós hatásának legfontosabb hajtóereje talán az, hogy megközelítéstől függetlenül, akár Eliot vagy F.R. Leavis Hardy-ellenességére, akár Ezra Pound vagy Philip Larkin lelkesedésére gondolunk, Hardy költészete tekintetében talán egyetlen költő sem maradhatott semleges, mert Hardy kontrasztjai, morózus hangulatai, a nyelvvel és stílussal kapcsolatos furcsaságai állásfoglalásra késztetik a költészetével kapcsolatba kerülőt.

A John Powell Ward *The English Line: Poetry of the Unpoetic from Wordsworth to Larkin* című könyvében található Yeats *Leda and the Swan* illetve Hardy *A Thought in Two Moods* versek összehasonlító elemzése kapcsán a századforduló két alapvetően különböző lírai hangjáról esik szó, melyek közül a Hardy által képviselt vonal Robert Frost, W.H. Auden és Philip Larkin költészetében nyomon követhető. A fejezet tárgyalja

In the Mood that Stillness Brings: Man and Nature in Thomas Hardy's Poetry

Hardy „munkamódszerét” – ahogyan egy-egy köznapi emberi tapasztalattal, leginkább halálessel, születéssel, veszteséggel vagy valamiféle félreértéssel kapcsolatos pillanatot a költő gondosan megszerkesztett szövegvilágban megragad, melyre nem a díszítettség, hanem a puritán fegyelem illetve a lírai nehéztüzérség használatától való messzemenő tartózkodás jellemző, s az eljárás következtében a leírt emberi tapasztalat megdöbbenően hatásossá válik.

A fejezet második fele azt követi nyomon, ahogyan az előzőleg bemutatott módszer, a nyelvi egyszerűség, a fegyelmezett ritmus és rím, az átlagostól eltérő pillanatnyi tapasztalat egyes szám első személyű bemutatása Robert Frost *Stopping by Woods on a Snowy Evening* című versében megnyilvánul, illetve hasonlóságokat és ellentéteket tárgyal W.H. Auden *Stop all the clocks, cut off the telephone* és Hardy *Shut Out that Moon* című versei kapcsán, kimutatva, hogy az előbbi hogyan valósítja meg a romantikus, idealista világlátás fájdalmas elutasításának és az említett világlátással való rejtett együttértésnek szintézisét, miközben egyszerre használ egyszerű, letisztult stílust és túlzó hiperbolákat, a fejezet elején tárgyalt két külön versvonulatra jellemző eszközöket.

A kilencedik fejezet, *No Wizard Wields the Witching Pen: The Thomas Hardy Paradox* Hardy életének és művészetének ellentmondásos mozzanatait, az alkotáshoz való viszonyának és természeti költészetének paradoxális elemeit tekinti át. Hardy életével, önéletrajzával és az íróról készült életrajzokkal kapcsolatos kérdéseket tárgyal, vizsgálja Hardy gyerekkorával és magánéletével kapcsolatos félénk, a végletekig diszkrét magatartását, vizsgálja a valamely író életútja tárgyalásakor a társadalmi osztályok illetve tény és fikció között feszülő határok természetét, illetve azt, hogy milyen mértékben törölheti el vagy változtathatja meg bárki is személyes múltjának valamely összetevőjét.

Ezt követi az olvasók Hardy 'filozófiájával' kapcsolatos kétségeinek tárgyalása (különösen ami a regényekből le (nem) szűrhető 'filozófiát' illeti) illetve annak kifejtése, hogy Hardy olvasóira tett hatása – konkrétan az a mód, ahogyan mégiscsak *meghatotta* őket – nem köthető az író filozófiájához. Az összefüggő filozófiai álláspont hiánya nem lehetett ínyére a viktoriánus olvasóközönségnek, mely Tennysontól kezdve George Eliotig hozzászokhatott magatartás, rendszer és érzések logikus egységéhez, ám hasonló

elégedetlenség tapasztalható olyan olvasók esetén is, akik művészetfelfogását T.S. Eliot és D.H. Lawrence írásai befolyásolták.

A paradoxon, az ellentmondás gyakori jelenség Hardy költészetében, hiszen róla írták, hogy „egyik szeme a világmindenségre, másik a trillázó rigóra figyel” (“with one eye fixed on the boundless universe and the other on the darkling thrush,”) és valóban, Hardy az eldugott, vidéki zugot és a makrokozmoszt ugyanolyan tüzetesen veszi szemügyre, miközben nem csupán a fizikai világra kell gondolnunk, hanem elme, szív és lélek eldugott vagy mindent átfogó területeire is. Talán ezzel magyarázható az, amit több elemzője is alátámaszt, hogy Hardy költészete érzet és gondolat, ihlet és józanész között hintázik – talán versművészetének tartós hatása is az ellentmondásos összetevők e különös együttesének köszönhető.

Végül megemlíteném, hogy a dolgozat megírásához végzett kutatás folyamán egy pillanatig sem bántam témaválasztásom és eszembe sem jutott változtatni rajta. A Hardy munkájával, életével kapcsolatos művek olvasása sokszor a detektívregények által nyújtott élménnyel járt. Hangsúlyoznám, hogy mialatt ebben az éles ellentétek és finom harmóniák által uralt világban megkíséreltem, esszé-szerű írások fűzérével álláspontom kifejtteni, olyan univerzumba nyertem betekintést, mely kétségkívül tovább kutatható.